

NAPARROA

---

ta euskalerrriaren etorkizuna

gomiga

Euskalerrria zazpi probintziak osatzen dute. Euskalerrriak egunen batean dizdira egingo badigu, probintzi bakoitzak bere egiñalak egin beharko ditu.

Gerokoan uste osoa dugu. Bai. Itxaropen dugu egunen batean Euskalerrri osoan euskal kultura loratuko dala. Uste osoa dugu, goiz edo berandu euskera euskaldun guzien izkuntza izango dala, zazpi probintzietako ikastetxe guztietan nagusi jarririk. Ez gera ameslari, ez.

Ortarako, esan dudanez, probintzi bakoitzak lanari ekin behar dio. Guziok jarri behar ditugu gure arrilanduak etxea osotu dedin. Baiña etxe eraikitze ontan Naparroak eginkizun berezi bat du.

Naparroa Euskalerrri-ko giltzarria da. Naparroa izango bai da zazpi probintziak batera uztartuko dituana.

Naparroa Auiamendi aruzko ta alde ontako probintzien zubia dugu. Eta au bai kondairaz bai egoeraz. Bi auek alkar josiak bai dira.

Ezin dugu ahaztu Naparroa izan zala bere askatasuna azken galdu zuana. 1200 arte Gipuzkoa'k artueman estuak izan zituan Naparroa-rekin. Urte ortan zalantzan ibilli zan bere burua nori makurtu, Castilla edo Naparroari. Azkenean lendabizikoari itsatsi zitzaion.

Gizaldi terdi geroago, Arabak berdin egin zun Arriaga'ko Elkargoaz (1332), Gazteiz Naparroako Santxo VI'k jasoia izan arren.

Naparroak osteria 1515 arte bere burua tente izan zun. Bere nortasuna nola autsi zioten guziok ongi dakigu. Eta orain ere zazpi probintzi artean bera dugu garaiena lege arazoetan.

Naparroak Aragon'ekin ere zerikusi aundia izan du. Hueska'ko lurraldeak orain ere euskal kutsua dute. An bizi izan geranok berehala ohartu gera. Izan ere 1035 arte errezume biak alkar ziran. 1076'n berriro bat egin zuten 1134 arte.

Izkuntza aldetik Naparroak zeresan aundia du. Naparroako euskalgia zubia dugu bestaldeko anaieri ulertzeko. Bein euskeraren batasunera etorriko bagera, Naparroako euskera partzuer berezi bezela sartuko da. Ontan ia guziok bat gatoz.

Tamala benetan napartarrak **beren** izkuntza ahaztu izatea. Naparroako Santxo Jakintsuak euskerari "Lingua Navarrorum" deitu bai zion. Baiña ahazte ori askok uste duten baiño berriagoa da.

Gogora dezagun Moret josulagunak esaten diguna. Moret au Naparroako idazlaria zan. XVII'gn. gizaldia arte euskera napartarren izkuntza bakarra omen zan. Mugako errietan soilki erabiltzen omen zituzten euskera ta erdera.

Mogel'ek 1802'n argitaratu zun "Peru Abarka". Ordurako Axular'en "Geroko Gero"-k ia bi gizaldi bizitza zuan.

Jainkoak bereziki onetsi du Naparroa. Euskalerrian beste ifun ez bezela arkituko ditugu Naparroan gure arbasoen oroigarriak. Euskalerrriak kondaira bat badu, Naparroari esker batez ere. Euskaldun guziak anaiak gera, baiña sendi guzietan bezela anai batzuk besteak baiño gorago igotzen dira. Au napartar ez geranontzat pozgarri da.

Naparroak bitxi zoragarriak gorde dizkigu etorkizunerako: Iruña'ko eliz eta etxeak, Leyre, Olite, Iratxe, Izarra (Estella), Tudela, Oliva, e.a. edozein erri arro jartzeko modukoak.

* * *

Euskaldunok zorigaitz asko ditugu. Ontaz neu ere sarritan mintzatu naiz. Euskerari begira ezker, adibidez, eskoletan sarrerik ez

izatea, guraso askoren arduragabetasuna, irakurleen-eza, e.a. Baiña egiari bekokia eman dezaigun: euskerak eta euskal kulturak duan zorigaitz bildurgarriena auxe da: Euskalerrria txikia dala. Ez gaitezen itxutu ez dagonari eskua luzatuaz.

Euskalerrria tipia da, bai. Eta Euskalerritik Napparroa kendu ezkerro... Obe ez pentsatzea, ori ifioiz ez dala gertatuko uste osoa bai dugu. Baiña laburki aita dezagun Napparroa bere 10.000 kilometrokin luze zabaleran beste probintzi guziak batera baiño aundiago dala. Eta, esan dudanez, euskaldunok kilometro bakoitza bizi edo ez biziaren auzia dugu.

Euskalerrrian azkenaldi ontan idiki izan dan lendabiziko ikastetxe nagusia Iruña'koa izan da. Au jakin genduanean biotza pozez eta burua itxaropenez bete zitzaigun euskaldun askori. Neu ere izkuntzez eta ezikeraz bizkaitarra naiz, gero gipuzkera ikasi ta euskalki ontan idatzi arren. Baiña Napparroan Ikastetxea idiki zanean Euskalerrri osorako etorkizun eder baten zantzua iruditu zitzaidan.

Iruñatik Napparroa osora euskal kultura ta izkuntza zabalduko dirala uste dugu. "Amigos del País" ta "Príncipe de Viana"-ko beste euskaltzaleak lan ortan ari dira. Iruña'ko Ikastetxe Nagusian euskera nagusi jarriko danean, gure ametsak beteko dira. Euskaltzale jator oiek zuzenean edo zearka ortara dijoaz.

Iruña'ko Ikastetxearen kerizpean bezela Deusto'koa goratu da. Ikastetxe ontan irakasle izango geranok oituka diogu: azaleko eztabaidak utzi ta egi sakon bati amor dezagun: euskaldun guziak anaiak gerala. Guziok alkarturik Euskalerrriaren alde jokatu behar dugu.

Napparroako ekonomia oraindik ez da Bizkaia ta Gipuzkoaren mailara igo. Baiña laister Napparroaren antza auzi ontan ere zearo aldaturko da. Napparroa deitua da España'ko probintzi aberatsenetako bat izatera. Eta ori laister, zarrak diranak ere ikusteko moduan.

* * *

Irudipenez "Iru errege maian" nago, 2.390 metro mendi goran. Euskalerrriko beste mendi guziak oñazpean ditut. Emendik eskuak ezker eskubira luzatuaz Auñamendiko bi alderdiak banatzen ditut. Euskalerrria, bat, sasi mugarik gabe. Emendik Miarriz eta Mauleon'go euskaldunak ikusten ditut, alde ontako euskalduneri eta batez ere Napparroari begira. Napparroaren zear zurubi baten bidez bezela guregana datoz eta gu aiengana.

1515 arte Naparroa España ta Fantzia'ren artean dabil. Napartarrak espafiarrren eta prantzesen doai bikaiñenak odolean ondoretu nai dituztela ematen du. Napartarrak orain ere —beste euskaldunak baiño areago oraindik— Euskal Frantzian etxean dira. Gorputzez ere bizkaitar edo giputzena baiño Bidasoa aruntzko euskaldunen antz geiago eman dezaiekegu.

Lapurdi, Benabarra ta Zuberoak gero ta artueman estuagoak dituzte Naparroarekin, ekonomi buruauste aundiak bai dituzte. Laister bide nagusi batek bi alderdiak alkartuko ditu.

Naparroa asi da molde ikusgarri batean bezela Auiamendiak lantzantzen dituan bi euskal lurraldeak banatzen, osatzen, etorkizunerako gertatzen. Mauleon'ek Bilbo'ri eskua estutu dio Naparroaren bitartez.

Naparroa ta Frantzia ezkongai dirudite. Alkarteak ere sortzen ari dira, Baiona-Iruña, Euskaltzaleen Biltzarra ta "Amigos del País", e.a.

* * *

Naparroa bere nortasunera dator. **Primum vivere, postea philosophare.** Naparroari orain arte, azken gizaldi auetan, gaurko Galizia'ri eta guri ere gertatu zaiguna agitu zaio. Bizibeharra dala-ta bertze burutapenak alde bat utzi ditu. Ori eifi askoz aundiagoan Andaluzia'n gerta oi da gaur egun.

Baiña Naparroa lore baratza billakatzen ari zaigu. Lantegiak, bi-deak, diruetxeak, eskolak ugaritzen doaz. Etorri zaio Naparroari "Ad philosophandum" ordua, bere egizko nortasuna ezagutu ta osatzeko.

Euskal kondairari begira ezker, azken ogetamar urte auetan gertatu diran gertakari garrantzitsuenetako bi auek dira: Frantzi'ko eta Naparroaren euskal konzienziaren esnatzea, irazartzea.

Etorkizuna goizargiz ikusten dugu. Euskalerrria bere gezurrezko jantziak erazten ari da. Euskalerrria guztiok eratu behar dugu, baiña napartarrak batez ere. Ez gera igarleak, baiña kondaira ta gizarte giroari begira gaude. Ez dugu zalantzik, emen zirriborrakatu ditugun zehatzak denborak baieztuko dituala.